

AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA UNING INSON PSIXIKASIGA TA'SIRI

Shermatova Xilola Mirzayevna

FarDU o'qituvchisi

Sharipova Shukronaxon Baxtiyorjon qizi

FarDU talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada zamonaviy axborot texnologiyalarining inson psixikasiga ta'siri haqida fikr yuritiladi. Xususan, talaba yoshlar faoliyatidagi o'rni va ahamiyati atroflicha ko'rib chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *shaxs, ijtimoiy tarmoq, gadjetlar, tajovvuskor, kompyuter giyohvandligi, so'rov, mobil telefon, respondent.*

Barkamol va har tomonlama rivojlangan shaxsni tarbiyalash muammosi ta'lim tizimidan yosh avlodda faqat milliy yutuqlar emas, balki umuminsoniy jahon madaniyati yutuqlarini egallashga intilishni shakllantirishni talab qiladi.

Ta'lim tizimida ham milliy dastur talablarini amalga oshirishda so'zsiz yangi axborot texnologiyalariga asoslanilmoqda. Ta'lim tizimini rag'batlantirmay turib, fuqarolik jamiyatini qurish mumkin emas. Bunday ta'lim tizimi turli qarashlar tizimidan emas, balki jarayonlardan iborat bo'lishi kerak. Mamlakatimizning har tomonlama taraqqiy etishini ta'minlash va kafotlatlash uchun ta'lim tizimi jadal rivojlanishi kerak. Hozirgi axborot tarmoqlari jadal rivojlanishi davrida yangi texnologiyalarni yaratish va tarqatish xususiyatlari o'zgaradi va bu quyidagi yo'nalishlar bo'yicha sodir bo'ladi: birinchidan, raqobatchilik ancha kuchliligi bilan ajralib turuvchi zamonaviy dolzarb bozor sharoitlariga ko'nikmalar shakllanganligi avvalgidan ko'ra ko'proq ahamiyatga ega bo'ladi. Texnologiyalarni uzatish va tarqatish – bu unchalik oson jarayon emas. Ikkinchidan, texnologiyalar qimmatini tan olinishini aks ettiruvchi yangi dolzarb qoidalarni ishlab chiqish ham katta ahamiyatga ega bo'lmoqda. Deyarli, barcha mamlakatlar tomonidan ma'qullangan yangi qoidalar intellektual mulkni himoya qilish rejimini kuchaytirishni ta'minladi.

Kompyuterdan barcha sohalarda foydalanilayotgan hozirgi davrda uning imkoniyatlari to'g'risida soatlab gapirish mumkin. Shaxsiy kompyuter talabalar, muhandislar, yozuvchi va jurnalistlar ishini osonlashtiradi. Kompyuter san'atning yangi sohasi – kompyuter grafikasi va animatsiyasi paydo bo'lishiga sabab bo'lganligi ham barchaga ma'lum. Kompyuterdan talabalar turli ijodiy hamda mustaqil va diplom ishlarini, muhandislar esa chizmalarni aniq chizishda foydalanadilar.

Kompyuter murakkab hisob-kitoblarni amalga oshirib, natijalarni jadvallar va grafiklar shaklida taqdim etadi. Hozirgi kunda kompyuterdan foydalanishning chegarasi yo'q, kattalar ham, bolalar ham foydalana oladigan, chet tili, fizika, matematika va hatto musiqa chalishni o'rgatuvchi dasturlar mavjud. Kun davomida ishlab toliqib, uyga qaytayotganda

qiziqarli o'yinlar o'ynab dam olish mumkin. Nihoyat – Internet imkoniyatlari borasida so'z yuritib o'tirishning hojati ham yo'q. Sababi internetdan foydalanish bu-butun dunyo yangiliklaridan xabardor bo'lish, yer kurrasining har qanday nuqtasi bilan tez aloqa o'rnatish vositasi ekanligi hozirgi davrda barchaga ma'lum. Boshqaruv faoliyati, huquq, iqtisod sohasi, zamonaviy axborot texnologiyalari tez suratlarda rivojlanib bormoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalari bizning hayotimizga keskin kirib keldi. Va undan insonlarning qutilishi aqlga sig'mas darajada mushkuldir. Axir inson qo'lida u uchun juda qulay, zeriktirmaydigan narsa bo'lgandan undan voz kechishni xohlarmidi?! U orqali inson ob-havoni, istalgan davlatining poytaxtini, orzusidagi joylarni ko'rish, bilish imkoniyatiga ega. Ammo biz sezmaydigan yoxud shunchaki sezishni xohlamaydigan muammo va kamchiliklar mavjud. Juda ko'p odamlar o'z imkoniyatlaridan to'g'ri foydalanmaydilar va kun bo'yi ijtimoiy tarmoqlarga vaqt sarflaydilar. Ijtimoiy tarmoq ularning "ikkinchi uyi"ga aylangan, albatta virtual. Eng achinarli statistikaga e'tibor bering: zamonaviy bolalarning har ikkinchi 6 yoshliklarida har birida telefon, har uchdan birida barcha ilovalarni yuklash imkoniyati mavjud planshet bor. Ular bu gadjetlardan turli o'yinlar o'ynash, multfilm va boshqa videolar tomosha qilishlari mumkin, afsuski bu ular uchun foydali bo'lmaydi. Ko'p o'yinlar, multfilmlar tomosha qilish inson ruhiyatiga kuchli salbiy ta'sir ko'rsatadi, bola psixikasini barqaror shakllanishiga to'sqinlik qiladi. Ular o'ta asabiy, tajovuskor, mehrsiz, atrofdagilarni yomon ko'rish bilan ulg'ayishlari mumkin. Biz qabul qilayotgan barcha ma'lumotlar axborot texnologiyalari mahsulidir. Ulardan to'g'ri foydalanmaslik yo'ldan adashish va bolalarda o'z illyuziyalarida yashashga olib keladi. Bu jarayonlar atrofimizdagi dunyoni va o'zimizni to'g'ri qabul qilishga halaqit beradi. Shuni tushunish kerakki rivojlanayotgan axborot texnologiyalarini inson o'z hayotiga o'zi olib kiradi. Hozirgi kunda ko'plab insonlar hayotini internet, kompyuter, uyali aloqa vositalarisiz tasavvur etolmaydi.

Yuqorida ta'kidlanganidek, kompyuterdan insonlar jamiyat va o'zi uchun foydali bo'lgan ko'plab loyihalar yaratmoqda. Ilm-fan taraqqiyotiga o'z hissalarini qo'shmoqdalar. Shu bilan birga "Kompyuter giyohvandligi"ga uchragan bolalar, o'smirlar va kattalar ham yo'q emas. Mazkur atama 1990-yilda paydo bo'ldi. Insonlarning kompyuterga qaramligini aniqlash maqsadida turli tadqiqotlar o'tkazildi. Tadqiqotlar natijasida So'rovda qatnashgan 3500 kishidan, internetga qaramlik 2% ga tashkil etadi. Bu unchalik ham yomon emas, ammo bu tadqiqot dunyo aholisi 7 million ekanligida olingan. Shu bilan birga kompyuter bolalar va kattalarda stressga moyillikni kuchaytirishi aniqlandi. Va bular kompyuter ma'lumotlarining yo'qolishi, kompyuterning nosozligi, ishdan chiqishi va qotib qolishi, axborotning haddan tashqari ko'p yuklamasi, o'yinlar va internetga qaramlikda ko'rinadi. Stress insonda kuchli asab qo'zg'alishlarini yuzaga keltiradi, oxirgi bosqich- depressiyaga olib keladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, talabalarning 39 foizi kuniga 3 soatdan ko'proq vaqtni internetda o'tkazadilar. Talabalarning 8 foizi uchun yuzma-yuz emas, balki internet orqali insonlar bilan muloqot qilish osonroq. Ularning haqiqiy muloqotning afzalligi va qadriligini bilganlar ko'p ekani quvonarli holat.

Yana bir so'rovnomma "Zamonaviy texnologiyalari inson hayotida" mavzusida o'tkazildi. So'rov bir xil yosh guruhidagi oliy ta'lim muassasasining 2-kurs talabalari o'rtasida - 18-22 yoshdagi 60 nafar yigit va qizlarda o'tkazildi va so'rov natijalari ma'lum bo'ldi. Respondentlarning 100% har kuni shaxsiy kompyuter yoki noutbuk, mobil telefon va boshqalardan foydalanadi. Internetga ulangan portativ qurilmalar, shuningdek televizorlar ham shular qatoriga kiradi. Bu odamlar toifasi keyingi ma'lumotlarni to'plash va uni statistik tahlil qilish uchun zarur.

Qizlarda 1 ta suhbatning o'rtacha davomiyligi yigitlarnikiga qaraganda ko'proq, ularning soni qisqa, ammo takroriy qo'ng'iroqlardan iborat. Qizlarning aksariyati (va bu respondentlarning 37% ni tashkil qiladi) mobil telefonda bir vaqtning o'zida 20 dan 40 daqiqagacha va taxminan 9% - 1 soatdan ortiq muloqot qiladilar. Ulardan kuniga taxminan 2 soat telefon bilan aloqa qilishi aniqlandi. Va 56 foiz qizlarda xavfsizlik darajasida 12 barobar yuqori. Yigit respondentlarning 50 foizida me'yor 3 baravar oshirilgan.

Shuningdek, bizning davrimizda, aloqa vositalarini tanlashda SAR (eng. Specific Absorption Rate yoki elektromagnit energiyaning o'ziga xos yutilish koeffitsienti - ko'rsatkich) kabi parametrga kam e'tibor beriladi, Aslida esa bu juda muhim ahamiyatga ega. Bu inson tanasining to'qimalarida bir soniyada chiqarilgan elektromagnit maydonning energiyasini aniqlaydi. Mobil telefonga kelsak, bu ta'sir bevosita miya yarim korteksining hujayralariga qaratilgan. Qizlarning atigi 9 foizi va yoshlarning 14 foizi SAR haqida eshitgan, ammo ularning hech biri bu fikrga amal qilmaydilar.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirzayevna, S. H., Muhammadaliyevna, A. S., & Qizi, O. M. O. (2022). Boshlang'ich Sinflarda Ta'lim Sifatini Oshirishda Aktdan Foydalanish. Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali, 1(13), 69-74.

2. Шерматова, Х. М., & Мукимова, З. З. (2021). Интеллектуальная культура-важный фактор образовательного процесса. Экономика и социум, (4-2 (83)), 723-726.

3. Karimjanova, Yoqutxon Urinbaevna, Sharipova, Shukronahon Bakhtiyorjon qizi. (2022). Development of cognitive processes in adolescents. International Conference on Studies in Humanity, Education and Sciences, 27-30.

4. Po'latjonova, O'.(2023). O'smirda diqqat barqarorligi, o'qitishning mazmundorligi mantiqiyiligini oshiruvchi omil sifatida. Journal of Pedagogical and Psychological Studies, 1(4), 72-76.

5. Shermatova, H. M. (2023, January). Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt tizimlarini ijtimoiy-iqtisodiy sohalarida qo'llanilishi. In International scientific and practical conference "the time of scientific progress" (Vol. 2, No. 5, pp. 107-113).

6. Shermatova, X.M., Maxammadjonov, J. (2023). Fan va ta'lim rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(4), 788-792.

7. Шерматова, Х. М. (2018). Параллельное микропрограммирование алгоритма вычисления стандартных функций.
8. Yuldasheva, G. I. (2021). The use of adaptive technologies in the educational process. Экономика и социум, (4-1 (83)), 466-468.
9. Shermatova, G. Y. H. (2022). Aniq fanlarni o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanish. Scientific progress, 3(1), 372-376.
10. Yuldasheva, G., & Shermatova, H. (2022). Ta'limda innovatsion texnologiyalarning qo'llanilish istiqbollari. Science and innovation, 1(B8), 5-9.
11. Тешабаева, О. Н., & Шерматова, Х. М. (2022). Современные информационные услуги в обеспечение конкурентоспособности коммерческих банков. Scientific progress, 3(1), 44-51.
12. Shermatova, Z. I. L. O. L. A., & Shermatova, H. I. L. O. L. A. (2022). The role of electronic educational manuals in the field of ICT. Интернаука, 4(1), 46-47.
13. Mamirovich, I. S. (2022). Finlyandiya Va O'zbekistonda Ta'lim Tizimini Sifatini Solishtirma Taxlili. Miasto Przyszłości, 29, 347-350.
14. Mirzaakbarov, D. D. (2021). Directions for the introduction of new information technologies in education. Экономика и социум, (4-1 (83)), 211-214.
15. Sidikjonovna, I.D., & O'rinboyevich, T.F. (2022). Axborot Texnologiyalarini O'qitish Tizimiga Integratsiyalash. Miasto Przyszłości, 29, 283-285.
16. Sidikjonovna, I. D., & O'rinboyevich, T. F. (2022). Bo'lajak O'qituvchilarga Fanlarni O'qitishda Elektron Darsliklardan Foydalanish O'rni Va Ahamiyati. Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali, 1(13), 34-38.
17. Yoldasheva, G. I., & Yuldasheva, M. M. (2021). Factors of informatization of the process of primary education. Экономика и социум, (12-1 (91)), 689-692.
18. Алдашев, И. (2020). Современные информационные технологии в образовании-это новые возможности. Экономика и социум, (6 (73)), 341-344.
19. Askarova, S. M. (2022). Kompyuter va internetga qaramlikning yosh avlodga ta'siri va undan to'g'ri foydalanish omillari. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 10(11), 72-77.
20. Yuldasheva, G. I. (2022). Ta'lim samaradorligini oshirishda elektron darsliklardan foydalanish. Youth, Science, Education: Topical Issues, Achievements And Innovations,(5), 36-38.
21. Askarova, S. M. (2022). Talabalarning mediamadaniyatini rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida. Academic research in educational sciences, 3(6), 1067-1071.
22. Abdullayev, S. S. (2021). Information and communication technologies (ict), their development and improvement in modern education. Экономика и социум, (4-1), 21-24.
23. Tojiyev, T., & Aldashev, I. (2022). The importance of primary school teachers to use act in their activities.